

INTERKULTURNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

KAMILA JANÁKOVÁ, SABINA MULLEROVÁ, ANDREA SURÁ, HANA ŠIMONOVÁ

Multikulturalismus je:

- ▶ **stav společnosti**, ve které vedle sebe žijí různé sociokulturní skupiny se specifickými systémy institucí, tradic, postojů a hodnot.
- ▶ **proces**, při kterém dochází k výměně kulturních statků, k vzájemnému ovlivňování kulturních systémů a případně k vytváření systémů nových.
- ▶ **vědecká teorie**, která se zabývá různými aspekty sociokulturní rozmanitosti.
- ▶ **společenský cíl**, multikulturalismus v tomto pojetí znamená vědomé úsilí o vytvoření pluralitní společnosti zahrnující množství odlišných sociokulturních skupin. Jejich soužití má být založeno na principech rovnosti, tolerance, respektu, dialogu a konstruktivní spolupráce. Důležitou složkou a nástrojem tohoto pojetí multikulturalismu je multikulturní (interkulturní) vzdělávání.

Multikulturní výchova (interkulturní vzdělávání)

- ▶ Multikulturní výchova je příprava na sociální, politickou a ekonomickou realitu, kterou žáci prožívají v kulturně odlišných stycích s lidmi.

Encyclopedia of Educational Research, New York 1982.

- ▶ Termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy prostřednictvím vzdělávacích programů vytvářet způsobilost lidí chápat a respektovat jiné kultury než svou vlastní.

Pedagogický slovník, Praha 1998.

Interkulturní vzdělávání

- ▶ Umožňuje jedinci rozvíjet chápání a přijímání různorodosti jako pozitivního jevu a hodnotit rozdíly mezi lidmi z různých kultur jako přínosné.
- ▶ Přispívá k vytváření respektujících vztahů mezi různými kulturami, aby bylo možno vyhnout se negativním událostem, ke kterým dochází v multikulturních společnostech, nikoliv pouze v majoritní skupině – jako např. odmítání menšinové skupiny (rasismus, xenofobie) – ale také mezi menšinami, jako je asimilace, akulturace, ztráta kulturních hodnot, ztráta individuální identity, opovrhování vlastní kulturou, násilná integrace a adaptace.
- ▶ Vede studenty k respektování neustále rostoucí kulturní rozmanitosti a otevírá cestu různým způsobům života, myšlení a chápání světa.

Cíle interkulturního vzdělávání

- ▶ Cílem IKV je připravovat studenty na život v kulturně pluralitní společnosti tak, že je vybaví potřebnými interkulturními kompetencemi.
- ▶ Tyto kompetence jsou:
 - 1. znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti
 - 2. dovednosti orientovat se v kulturně pluralitním světě a využívat interkulturní kontakty a dialog k obohacení sebe i druhých
 - 3. postoje tolerance, respektu a otevřenosti k odlišným skupinám a životním formám, včetně vědomí potřebnosti osobní angažovanosti

1. Znalosti a porozumění

► Studenti

- rozumějí historickému zakotvení vlastní sociokulturní skupiny
- rozumějí historickému zakotvení různých sociokulturních skupin žijících v regionu, v ČR, v Evropě a ve světě
- vědí, jak sociokulturní zázemí posiluje a omezuje identitu jedince
- jsou schopni rozpoznat, analyzovat a kriticky hodnotit různé aspekty a projevy odlišných sociokulturních vzorců
- znají fyzické, společenské a psychické potřeby, které jsou společné všem lidem
- znají způsoby, kterými se lidská společenství různých typů vztahují k těmto základním potřebám

2. Dovednosti a schopnosti

▶ Studenti

- dokážou přispívat k nekonfliktnímu soužití různých sociokulturních skupin v prostředí občanské společnosti
- dokážou čelit projevům intolerance a diskriminace

3. Postoje

▶ Studenti

- respektují různé aspekty a projevy odlišných sociokulturních vzorců
- považují za užitečné aktivně se zapojit do potírání projevů intolerance a diskriminace
- považují za samozřejmé podílet se na přiměřeném a spravedlivém řešení konfliktů vzniklých na základě sociokulturní odlišnosti

Etapy procesu interkulturního vzdělávání

- ▶ 1. Studenti si sebe sama představují zvnějšku
- ▶ 2. Studenti se učí rozumět světu a době, ve kterém žijeme
- ▶ 3. Studenti se seznamují s odlišnou realitou – jinými náhledy na svět, způsoby myšlení, jednání
- ▶ 4. Studenti se učí chápat kulturní rozmanitost jako pozitivní jev

1. Studenti si sebe sama představují zvnějšku

► Studenti

- přehodnocují vnímání kladů a záporů v našem světě, naší realitě
- směřují k pochopení, že naše myšlení, životní styl, zvyky, tradice jsou pouze jedním z možných způsobů reakce na svět
- uvědomují si, že existují i jiné způsoby vnímání světa, které nejsou lepší ani horší, jen jiné
- vysvětlují „samozřejmosti“ našeho vnímání světa někomu, kdo k „nám“ nepatří. Toto vysvětlování napomáhá narušit skálopevnou jistotu o přirozeném charakteru „samozřejmého“ či „normálního“

2. Studenti se učí rozumět světu a době, ve kterém žijeme

- ▶ Studenti jsou vedeni k pochopení, že
 - právě rozmanitost a rozdílnost zajišťuje dynamiku vývoje, vývoj je důsledkem střetávání a prolínání různých náhledů na svět. Nejrychleji se rozvíjejí ty společnosti, které jsou v kontaktu s odlišnými kulturami. Izolace kultury znamená její stagnaci
 - kultury se navzájem potřebují. Každá kultura má co nabídnout; disponuje zajímavými, inspirativními a efektivními způsoby zvládnutí světa. Kombinace těchto způsobů může usnadňovat lidskou existenci všech kultur
 - Evropa není celá planeta, ale jen malý výběžek Asie. Většina obyvatel planety pohlíží na svět a život jinak než Evropané
 - 20. a 21. století jsou jen nepatrný zlomek dějin člověka, lidé po celé věky žili jinak, než žijeme dnes. Způsob jejich chápání světa jim však stejně jako nám umožňoval materiální i duchovní existenci

3. Studenti se seznamují s odlišnou realitou - jinými náhledy na svět, způsoby myšlení, jednání

▶ Studenti

- analyzují způsoby získávání informací o jiných kulturách
- posuzují, nakolik reálné jsou obrazy, které si tvoříme o odlišných společenstvích, a nakolik jsou determinovány našimi dřívějšími domněnkami o nich
- zkoumají, jak informují média o jiných sociokulturních skupinách a jakým způsobem ovlivňují naše myšlení
- směřují k uvědomění, že neexistují „nadřazené“ a „podřazené“ kultury, že každá kultura představuje specifickou a účinnou reakci na různá prostředí a okolnosti
- hledají a analyzují příčiny, proč jsou jiné kultury tak často chápány negativně
- směřují k poznání, že v každé kultuře existují pozitivní aspekty, které nás můžou obohatit, a negativní aspekty, které můžeme kritizovat. Záleží na tom, co si vybereme

4. Studenti se učí chápat kulturní rozmanitost jako pozitivní jev

► Studenti

- jsou vedeni k pochopení, že kontakty a vztahy mezi odlišnými kulturami jsou obohacující nejen pro jednotlivce, ale pro celou společnost. Poznávání jiné kultury může být zdrojem zábavy a potěšení
- směřují k poznání, že kultura má zároveň potenciál předávat pozitivní aspekty jiným a zároveň od nich pozitivní aspekty přebírat
- hledají způsoby, jak se můžeme vyvarovat unáhlených soudů o „cizích, podivných“ kulturách a životních stylech
- hledají způsoby, jak můžeme čelit pocitům nebezpečí při setkání s „jiným“
- učí se strategiím, jak co nejlépe využít možnosti, které se naskýtají při setkání s „jiným“, k obohacení vlastní identity

Metody interkulturního vzdělávání

- ▶ Kladen důraz na interakci mezi učitelem a studenty a mezi studenty navzájem.
- ▶ Student není pouze pasivním objektem výuky.
- ▶ Student je zdrojem nápadů a informací, aktérem, jenž ovlivňuje, modifikuje, obohacuje a v některých případech sám vede výuku.

Metody interkulturního vzdělávání

- ▶ Diskuse
- ▶ Brainstorming
- ▶ Skupinové vyučování
- ▶ Simulační hry a dramatizace
- ▶ Kritické myšlení
- ▶ Projektové vyučování

Obecné zásady interaktivní výuky

- ▶ Podporujte **tvůrčí atmosféru ve třídě**.
- ▶ Podněcujte vytvoření **atmosféry důvěry a spolupráce**.
- ▶ Začínějte s tím, co je všem **důvěrně známo**, s čím mají studenti vlastní zkušenost.
- ▶ Formulujte **aktuální a přitažlivá témata**, uvádějte příklady z bezprostředního okolí.
- ▶ Zadávejte **stručně, jasně a konkrétně zformulované úkoly**.
- ▶ Dbejte, aby měl každý student **prostor k sebevyjádření**, každému věnujte pozornost.
- ▶ Pracujte s **konfliktem** – neutíkejte od něj, nuťte účastníky k vyjasňování stanovisek, zdůrazňujte styčné body odlišných názorů, podněcujte hledání všestranně přijatelného konsensu.
- ▶ Věnujte dostatek času **hodnocení aktivit**.

Obecné zásady interaktivní výuky

▶ **Společné hodnocení se studenty**

- Nuďte studenty k vyjadřování pocitů a myšlenek, které během aktivit měli.
- Co se dozvěděli o sobě samých, o ostatních, o fungování mezilidských vztahů.
- Ptejte se studentů, které názory a postoje během aktivit změnili a proč.

▶ **Individuální učitelovo hodnocení**

- Proberte si, jak aktivita probíhala, kde se odchýlila od předpokládaného průběhu a proč. Co překvapivého do ní vnesli studenti, náhoda, okolnosti.
- Zodpovězte si na otázku, do jaké míry byly naplněny definované cíle.

Zásady úspěšné diskuse

- ▶ Pozorně poslouchej a respektuj právo všech na to, aby se vyjádřili.
- ▶ Neskákej ostatním do řeči.
- ▶ O slovo se hlas tehdy, když máš co říct.
- ▶ Snaž se, aby to, co říkáš, navazovalo na obsah předchozí promluvy.
- ▶ Na začátku promluvy je užitečné shrnout, co bylo řečeno dřív.

Zásady úspěšné diskuse

- ▶ Když dostaneš slovo, mluv stručně, srozumitelně a k věci.
- ▶ Snaž se rozlišovat mezi fakty a svými názory či přáními.
- ▶ Nerozčiluj se, hněv ti může jenom uškodit. Zůstaň klidný a soustředěný.
- ▶ Nikoho neurážej, polemizuješ s názory ostatních, nikoli s jejich osobou.
- ▶ Pamatuj, že smyslem diskuse je domluvit se – dosáhnout řešení.

Interkulturní vzdělávání ve škole

- ▶ IKV do školy jednoznačně patří, protože:
 - pomáhá naplňovat cíle formulované v Národním programu rozvoje vzdělávání
 - studenti si cení aktuálnost výuky řešící jejich problémy
 - učitelům i studentům IKV pomáhá v orientaci v sobě, v druhých, ve společnosti
 - klima třídy se začíná pozitivně měnit

Interkulturní vzdělávání ve škole

- ▶ K vystavění interaktivní hodiny je vhodné si ji rozčlenit do tří fází. Pomoci vám může systém používaný ve vzdělávacím projektu „Čtením a psaním ke kritickému myšlení“. Tento systém člení lekci do těchto fází:
 - ▶ I. fáze – evokace – hledání předchozích zkušeností, znalostí, které studentům pomohou uchopit novou látku
 - ▶ II. fáze – uvědomění si významu – vlastní přenos informací, objevování nové látky, propojení dílčích informací do vyšších logických celků
 - ▶ III. fáze – reflexe – formulování toho, co jsem se nového naučil, jak to doplnilo, rozšířilo mé dosavadní znalosti

Jak připravit hodinu směřující k IKV?

- ▶ **1. Vyberte téma hodiny**

- ▶ **2. Proč?**

Pokuste se najít argumenty, které vás i vaše studenty přesvědčí o nutnosti tématu. Na základě těchto argumentů formulujte cíle hodiny.

- ▶ **3. Co?**

Vyberte ten nejpodstatnější obsah hodiny, tedy to, co se mají vaši studenti naučit.

Jak připravit hodinu směřující k IKV?

► 4. Komu?

Pokuste se předpovědět zkušenosti, které mohou studenti uplatnit při výuce vámi zvoleného tématu. Najděte též situace, ve kterých právě oni mohou aplikovat v životě to, co se v hodině naučí.

► 5. Jak?

Vytvořte si scénář hodiny rozčleněný do tří fází. Hledejte vhodné metody, které budou podporovat cíle, které jste si formulovali.

► 6. Jak ověřím cíle?

Pokuste se najít otázky, na které chcete odpovědět.

Aktivita – skupiny, identita a minority

- ❖ **IDENTITA MÁ MNOHO PODOB**
- ❖ **RITUÁL TĚLA U KMENE NACIREMA**

Aktivita - Identita má mnoho podob

CÍLE:

Studenti

- znají myšlenku pluralitního a paralelního občanství, loajality, vztahů, zdroje identity
- chápou, že identita je mnohvrstevnatá a závislá na aktuálním kontextu
- uvědomují si, že národy, etnika, rasy... jsou skupiny vykonstruované lidmi na základě vybraných kritérií, že nejsou univerzální ani přirozené
- rozvíjejí schopnost neverbální komunikace
- prožívají a jsou schopni reflektovat pocity sounáležitosti

Aktivita - Identita má mnoho podob

POSTUP:

1. Požádejte studenty, aby si stoupli do kruhu a zavřeli oči. Každému připněte či přilepte vždy jeden symbol na záda. Upozorněte, že v průběhu hry by nikdo neměl prozradit podobu symbolů, které studenti na zádech mají.
2. Pak studenty požádejte, aby otevřeli oči a bez mluvení vytvořili skupiny:
 - a) se stejným číslem na kartičce. Poté by každá skupina měla najít tři charakteristiky, které mají její členové společné (např.: stejné názory, členství v kroužcích či organizacích, vztah a loajalita k určitým místům, věcem, lidem, činnostem...)
 - b) se stejným geometrickým tvarem. Dále opět pokračují v hledání společných charakteristik (pokud možno jiných než v prvním kole).
 - c) se stejnou barvou. Studenti opět hledají charakteristiky.
3. Řekněte studentům, že podobným způsobem funguje tvoření skupin i ve skutečnosti a pokračujte diskusí.

Aktivita - Identita má mnoho podob

HODNOCENÍ / REFLEXE:

Diskutujte se studenty o obtížnosti nalézt společné charakteristiky, zvláště ve druhém a třetím kole. Studenti vyjádří své pocity ze hry, pocit větší sounáležitosti s některou ze skupin a možné příčiny. Můžete též diskutovat na téma hodnocení lidí podle stejného metru.

Aktivita - Rituál těla u kmene Nacirema

CÍLE:

Studenti

- dokážou nahlédnout zvyky euroamerické civilizace zvnějšku
- uvědomují si relativnost a podmíněnost kulturních zvyků a rituálů
- uvědomují si, že návyky a vzorce, které se nám jeví samozřejmé, se zvnějšku tak jevit nemusí

Aktivita - Rituál těla u kmene Nacirema

POSTUP:

1. Sdělte studentům, že cílem aktivity je dozvědět o zvláštních rituálech jednoho severoamerického kmene.
2. Rozdejte studentům kopie textů a vyzvěte je, aby se po jeho přečtení individuálně písemně vyjádřili k naciremským rituálům.
 - Jak se vám jeví rituály těla kmene Nacirema?
 - Které jejich zvyky vám připadají nejpodivnější a proč?
 - Připadají vám některé zvyky zbytečné, kruté, nesmyslné? Proč?
 - Jak byste zhodnotili naciremské rituály z hlediska našich vzorců chování, zvyků, hodnot?

Aktivita - Rituál těla u kmene Nacirema

3. Asi po 25 minutách požádejte o přečtení několika vyjádření studentů. (Pokud budou číst všichni studenti, doba aktivity se podstatně prodlouží. Vyjádření co nejširšího spektra názorů v minimálním čase dosáhnete otázkami: Má někdo zcela jiný názor? Je ještě něco jiného, co vám přišlo zajímavé atp.)

4. Vyzvěte studenty, aby si přečetli jméno kmene pozpátku. Co se stalo? Studenti ať si přečtou text ještě jednou a hledají, které „americké“ rituály jsou ve skutečnosti popsány.

Aktivita - Rituál těla u kmene Nacirema

HODNOCENÍ / REFLEXE:

Diskutujte se studenty o jejich pocitech, když se dozvěděli fakt, že se v textu vlastně jedná o Američany. Vyzvěte je, aby se sami pokusili definovat účel, jaký aktivita měla.

DĚKUJEME ZA POZORNOST

